

SENSURVEILEDNING

Eksamen STV 2220 - Høst 2023

Velg en av de tre drøftingsoppgavene og svare på tre av de fem spørsmålene.. Bruk oppgavens bokstav som overskrift.

Langsvarsoppgave - Svar på en av tre

A

Inflasjon er igjen høyt på dagsorden? Diskuter relevansen av å bruke 1970-talls inflasjonen som modell for å forstå det som skjer i dag, og gjør rede for ulike hypoteser om hva som driver inflasjon. Hvorfor kan teori- og forklaringsmangfold på dette feltet true autonome sentralbankers legitimitet?

Oppgaven er bygget opp rundt tre spørsmål. A) Relevansen av 70-talls inflasjonen som modell for det som skjer i dag. B) Ulike hypoteser om hva som driver inflasjonen C) Hvorfor teori og forklaringsmangfold truer autonome sentralbankers legitimitet. Tre innledende bemerkninger: For det første: Dette må regnes som en vanskelig oppgave. Hverken pensumdekning eller undervisningen er veldig omfattende. Det er også begrensede muligheter til å se dens tematikk i sammenheng med andre forholdet tatt opp på kurset (med et viktig unntak for Claes forelesninger om OPEC?). For det andre, en god besvarelse bør selvsagt ha noe fornuftig å si om alle tre spørsmålene og for det tredje, skillet mellom spørsmål A og B er langt fra glassklart. Det er sannsynligvis enklest å koble en diskusjon av 70-tallet og teoriene om inflasjon dette ti-årets erfaringer stimulerte til framveksten av direkte, før man, som jeg gjør under her, trekker inn Webers teori om «Sellers inflation».

1970-tallet var en inflasjonær periode i verdensøkonomien, ikke minst i de rike landene (OECD-området). Den umiddelbare årsaken er oljeprissjokket (OPEC I) og andre råvareprisøkninger tidlig på 70-tallet. Olje var den viktigste råvaren i hele produksjonssystemet og presset opp prisen på alt fra transport og fyring til enhver annen produksjon av varer og tjenester.» Det hele endte opp i stagflasjon. Altså lav økonomisk vekst og sviktende sysselsetting kombinert med stigende priser. Slik ble den dominerende teorien om en lineær sammenheng mellom inflasjon og sysselsetting den såkalte Phillipskurven undergravet. Veien var banet for Monetarisme (det er mangel på styring av pengemengden som er problemet) og tilbudssideøkonomi (vi kan få ny vekst ved å liberalisere varemarkeder, tar dette med for ordens skyld, men tilbudssideøkonomi ble ikke nevnt i forelesningen

Økonomifaget betrakter gjerne et oljeprissjokk som en ekstern begivenhet og gir i stedet mye mer oppmerksomhet mot to «andre runde» effekter. Via finanspolitikken og via inntektspolitikken. Disse effektene ble formalisert av økonomer og politiske økonomer som snakket om hhv «tids inkonsistente preferanser og political business cycles drevet fram av demokratiet selv på den ene siden og «lønns- og prisspiraler i markedet på den andre». Uavhengig av hva man måtte mene om disse teoriens treffsikkerhet som diagnoser og realismen i deres underliggende premisser så ble løsningen på de problemene disse teoriene tematiserte å vingestekke den demokratiske kontrollen over makroøkonomiske beslutninger. Mht. finanspolitikken har det vært et vedvarende press mot budsjett disiplin med harde

skranker.. Mht. pengepolitikken ble løsningen å foreslå uavhengige sentralbanker som skulle regulere det økonomiske aktivitetsnivået.

Relevansen av 70-tallet kan særlig problematiseres mht. to punkter. For det første: Gir det mening å snakke om en lønns- og prisspiral når mange land har knapt sett reallønnsvekst de siste 20 årene, langt mindre de siste 2-3? Dette reflekterer i sin tur at fagforeninger betydelig svekket over hele verden. Argumentet vil være at de institusjonelle betingelsene for at lønnsdelen av «lønns- og prisspiral» ikke lenger er til stede.

I forlengelsen av dette må en god besvarelse gå over på Isabella Webers teori om «sellers inflation». Den er godt dekket i pensum. Grunnplanken er en forestilling om forventninger til priser. Husholdningene venner seg til et prisnivå og våkner og protesterer først ved brå endringer. Analysen har altså både en kognitiv (vi tar priser for gitt) og en normativ komponent - vi aksepterer kun brå endringer når vi forventer akkurat det, når vi vet at *nå er det inflasjon*. Slik blir post-covid etterspørsel og flaskehals og verdikjedeforstyrrelser for en *anledning* kommersielle aktører benytter seg, noe som er enda lettere i et marked som har endret seg mye siden 70-tallet med langt større *konsentrasjon* i flere sektorer. Webers metode er i stor grad å følge investorpresentasjoner i store selskaper hvor det viser seg at top management snakker forbausende fritt om økede marginer og at dette er en god anledning til å skaffe seg det. En annen kilde til empiri er at sentralbankers ikke minst underpåktrykk fra andre har begynt å arbeide med å dekomponere inflasjonstall der profitt synes å være en veldig stor komponent i flere regnestykker.

Problemet med legitimitet er veldig enkelt fordi inflasjon er så vanskelig. Hele ideen om å sette ut inflasjonsstyringen til uavhengige sentralbanker hviler på et premiss om at økonomer forstår inflasjonsprosessen og kan styre den vha ett virkemiddel – som er renta. Videre sikres «accountability» ved at sentralbanken bare skal levere på ett mål – oppnådd inflasjon. Med andre ord, jo dårligere vi forstår inflasjonsprosessen, desto mindre legitimt er det å sette en beslutning med stor betydning for sysselsetting og velferd ut til en ikke demokratisk institusjon (og profesjon).

B

Kapittel 3 i boka redigert av Phillips diskuterer ulike tilnærminger til IPØ. Keohane, Hveem og Katzensteins pensumbidrag utfyller denne diskusjonen.

Velg to-tre perspektiver eller forfattere og diskuter deres styrker og svakheter, f.eks. ut fra deres ontologi, epistemologi eller metode.

Vurder til slutt perspektivenes empiriske forklaringskraft overfor dagens situasjon i de internasjonale økonomiske relasjonene mellom stater.

Den nye grunnboka på kurset legger i de første kapitlene stor vekt på det mangfoldet av perspektiver og innfallsvinkler i IPØ. Fagfeltet er også preget av tverrfaglighet og derav mange ulike kombinasjoner av teorier hentet fra økonomi, statsvitenskap, sosiologi, samfunnsgeografi, antropologi osv. Dette gjør det nødvendig å ha gode kriterier for å vurdere ulike egenskaper ved teoriene og perspektivene man legger til grunn for egen analyse.

Siktemålet er å invitere studentene til refleksjon over de teoretiske pensumbidragene de leser. Ambisjonen på dette punktet er forholdsvis høy for et emne på bachelornivå, så vi kan ikke forvente stor dybde i studentenes besvarelse av denne oppgaven.

Når det gjelder kriterier for en slik evaluering av styrker og svakheter gir både kapittel 2 og 3 i Phillips klare angivelser. På forelesningen er disse kriteriene presentert:

- ◇ *Ontologi*: læren om det som er eller finnes, også beskrevet som læren om værensformer og væremåter. Ontologi stammer fra gresk *ontos*, som betyr væren, eller det som er, og *logia*, som betyr studie eller vitenskap. *Hvordan vi oppfatter at verden er*
- ◇ *Epistemologi*: Erkjennelsesteori, epistemologi, i filosofien betegnelse for læren om vår erkjennelses natur, dens forutsetninger og grunnlag, og om vår kunnskaps opprinnelse, mulighet, omfang og gyldighet. *Hva som er sann kunnskap om verden*
- ◇ *Metode*: Teknikker og prosedyrer for å fremskaffe sikker og sann kunnskap.
- ◇ *Teori*: Et system av antagelser som er fremsatt som forklaring på en rekke kjensgjerninger eller fenomener.

Kapittel 3 presenterer to hovedkategorier av teoretiske tilnærminger i IPØ delt i to hovedkategorier, ortodokse og heterodokse:

- Orthodox ('mainstream') approaches share a preference for a state-centric ontology, positivism, closed disciplinary boundaries, and rigorous methodology.
- Heterodox ('radical') approaches are less state-centric, have broader and more normative agendas, have more open boundaries, and have less formal methodology.

De ortodokse perspektivene er liberalisme, realisme og konstruktivisme (det siste kan jo diskuteres). De heterodokse er systemteorier (marxisme, avhengighetsteori, verdenssystemteori), kritisk teori og videre forlengelser av disse.

Den nevnte artikkelbidragene til Keohane, Katzenstein og Hveem vil alle være i den heterodokse kategorien, i alle fall så lenge konstruktivismen plasseres der, for Katzensteins vedkommende. Det ortodokse perspektivet som utvikles nærmere er det såkalte Open Economic Politics (OEP), som Cohen ser som kjernen i 'Den amerikanske skolen' i IPØ. Vi kan anta at noen av studentene vil bruke denne i diskusjonen. Hovedelementene er på forelesningen presenter som følger:

- ◇ Uni-directional bottom-up understanding of politics (inside-out):
  - ◇ Unmoved mover: individuals, corporations, societal groups
  - ◇ aggregation of their interests to state policy
  - ◇ inter-state bargaining / state-companies bargaining over (given) interests.
- ◇ Derive actors' preferences over alternative policies from their distributional implications.
  - ◇ Tradable vs. non-tradable sectors
  - ◇ Input competing vs. export competing.
- ◇ Domestic institutions for interest aggregation
- ◇ International bargaining

Dersom kandidatene får fram noen forskjeller mellom denne og en av de mange andre perspektivene (for mange til å listes opp her), langs noen av kriteriene nevnt over må det gi en rimelig god uttelling. Hvis kandidaten også kan knytte noen egne betraktninger og vurderinger til diskusjonen bør karakteren bli ganske god. Oppgaven må anses som vanskelig, på dette nivået.

C

I en verden hvor konfliktnivået mellom stater har økt går multinasjonale selskaper en mer usikker tid i møte.

Med utgangspunkt i teoriene om transaksjonskostnader, globale verdikjeder og selskapers investeringsmotiveer, diskuter hvordan multinasjonale selskaper sin drift og strategiske beslutninger påvirkes av oppgangen i mellomstatlige konflikter.

Hvordan kan økt konfliktnivå mellom stater gjøre det mer eller mindre lønnsomt å drive med utenlandske direkteinvesteringer relativt til internasjonal handel? Ta gjerne utgangspunkt i et eller flere spesifikke selskaper i drøftingen din.

Det sentrale her er at studenten identifiserer og diskuterer hvordan økt konfliktnivå kan tenkes å påvirke rammevilkårene for multinasjonale selskapers virksomhet. Essensen er at med økt konfliktnivå øker usikkerheten, som påvirker økonomisk virksomhet på flere måter.

Med utgangspunkt i teorien om transaksjonskostnader vil det være naturlig å peke på at kostnadssiden ved utenlandsk produksjon vil øke grunnet økte juridiske kostnader, dårligere beskyttelse av eiendomsrett, økte sikkerhetskostnader. Men også de rene produksjons- og transportkostnadene vil endre seg, derunder kostander knyttet til varetransport, import/eksportskatt, og valuta-, kreditt- og kapitaltilgang.

Med utgangspunkt i teorien om globale verdikjeder vil ikke de fem idealtypiske verdikjedene være det mest naturlige å ta utgangspunkt i, men heller hvordan oppblomstring av konflikt påvirker leverandørkapasiteten i mulige vertsland. Det kan også være relevant å peke på at produksjon av komplekse varer, som krever tett oppfølging mellom moder- og datterselskap, blir vanskeligere med økt konflikt og økonomisk usikkerhet.

Med utgangspunkt i teorier om selskapers investeringsmotiveer vil det være naturlig å diskutere momenter rundt tilgang på naturressurser, redusert tilgang på skala-økonomiske fordeler og produksjonskostnadsgevinster, som alle vil endres med økt konflikt og usikkerhet.

Andre momenter studentene kan tenkes å komme innom er at stater ofte blir mer proteksjonistiske i konflikttider, som gjør det vanskeligere å etablere/å drifte økonomisk virksomhet eller handel i/med andre land.

I sammenlikningen av handel/investeringer kan flere av punktene over være relevante å trekke på. Et moment som bør diskuteres er at utenlandske direkteinvesteringer vil påvirkes på en annen måte en handle fordi det er vanskeligere å trekke ut/trekke seg fra fysiske investeringer ut enn porteføljeinvesteringer og handelsrelasjoner.

Spørsmål – Besvar tre av fem

Spørsmål A

Hva menes med begrepene finansialisering og secular stagnation? Er de to fenomenene kausalt forbundet?

Secular Stagnation Er definert som en varig («secular») trend i retning av svakere økonomisk vekst

Finansialisering har i forelesningene blitt definert som en prosess der finansmarkeder, finansinstitusjoner og finanseliter får større innflytelse over økonomisk politikk og økonomiske utfall.

Dens viktigste virkninger av finansialisering presenteres i forelesningen som følger:

- Overføre inntekter fra realsektoren til finanssektoren
- Øke inntektsulikheten og bidra til lønnsstagnasjon
- Kan sette økonomien i fare for gjeldsdeflasjon og langvarig resesjon. Jfr krisen av 2008
- Lavere nivå på realinvesteringer og mer investeringer i finansielle produkter, mer spekulasjon og mer investeringer i allerede eksisterende aktiva (alt fra eiendom og aksjer til klokker og kunst)
- Endringer i atferden til ikke-finansielle selskaper - Fra toppnivåkompensasjon til tidshorisonter og mer aggressiv utbyttepolitikk på bekostning av investeringer.
- Endringer i økonomisk politikk- Fra stabilisering av sysselsetting til å forsvare (finans)formuesverdier.

Det kan – ikke minst ut fra et Keynesiansk perspektiv – argumenteres for at alle disse virkningene (som til dels spiller sammen, f.eks. så er stadig skjevere inntektsfordeling med på øke etterspørselen etter brukte formuesobjekter) bidrar til secular stagnation.

Spørsmål B

Gi en definisjon av 'økonomiske sanksjoner'. Nevn noen faktorer som bestemmer om slike sanksjoner virker/er effektive.

Definisjon:

Sanksjon er i folkeretten et tiltak truffet av en eller flere stater mot en annen for å få den til å avstå fra en aktivitet (snl.no).

Økonomiske sanksjoner er kommersielle og finansielle straffetiltak som innføres mot stater, organisasjoner eller enkeltpersoner for å oppnå visse politiske eller sosiale mål. De kan omfatte en rekke tiltak, som handelsforbud, begrensninger på økonomiske transaksjoner, frysing av eiendom og finansielle ressurser, eller begrensninger på reise. Sanksjonene kan være internasjonale (innført av FN eller andre internasjonale organisasjoner), regionale (innført av regionale organisasjoner som EU), eller unilaterale (innført av en enkelt stat mot en

annen). De brukes ofte som et ikke-voldelig verktøy for å fremme menneskerettigheter, demokrati og internasjonal lov og orden (Chat GPT)

Effektivitet:

Pensumbidraget til Hovi m.fl. lister opp følgende betingelser for effektive sanksjoner:

- Senders målsetting er begrenset.
- Målstaten har allerede økonomiske problemer.
- Det er i utgangspunktet vennlige relasjoner mellom senderstaten og målstaten.
- Sanksjonene er innført i ett trinn.
- Sanksjonene innebærer betydelige kostnader for målstaten.
- Kostnadene for senderlandet er begrenset.
- Sanksjonene er ikke kombinert med hemmelige eller militære operasjoner.
- Bare få land trengs for å iverksette sanksjonene.

Basert på pensum er følgende faktorer presentert på forelesningen, med overskriften «Hva betyr det egentlig at sanksjoner lykkes?»

- Er sanksjonene *effektive*? I den forstand at de faktisk utløser den ønskede omlegging av målnasjonens politikk.
- Hvor høye er *kostnader for senderlandet* som er forbundet med sanksjonene? Hvis prisen er svært høy, er det ikke nødvendigvis rimelig å tale om at sanksjonene er vellykte, selv om kravene innfris.
- Hvilke kostnader påfører sanksjonene målnasjonen? Hvis sanksjoner gjør at motstanderen må betale en pris for manglende ettergivenhet, kan det i noen tilfeller være rimelig å si at sanksjonene i noen grad har lyktes, selv om motstanderens politikk ikke er blitt endret.
- Hvor stor betydning det har for senderlandet at målnasjonen legger om sin politikk? Selv om sanksjoner bare fører til en begrenset omlegging av politikken, kan gevinsten likevel være betydelig hvis saken er tilstrekkelig viktig for senderlandet.
- Hvilke kostnader er forbundet med å gjøre innrømmelser for målnasjonen? Jo viktigere saken er for målnasjonen, desto vanskeligere er oppgaven for senderlandene.

Poenget med denne kortsvarsoppgaven er at kandidatene skal kjenne til noen av disse punktene, ikke at de går inn i en dypere drøfting.

Spørsmål C

Hva ligger i begrepet 'embedded liberalism' (sosialt forankret liberalisme)? I hvilken grad er dette en treffende beskrivelse av dagens internasjonale økonomiske samarbeid?

Ruggies pensumbidrag er presentert på forelesningen slik:

- A liberal international economic structure with free trade in goods and services consistent with domestic full employment constituted by capital controls and fixed exchange rates.
- A compromise between domestic economic objectives and openness to international trade.
  - International commitments in trade and finance embodied in IMF and GATT.
  - Liberal policies of free trade are 'embedded' within domestic welfare and social insurance policies.

- National unemployment insurance and job retraining programs could compensate workers for increased risk of free trade.
- Embedded liberalism increased support for free trade among the domestic groups most likely to be harmed by it.

Det siste spørsmålet er ment å sjekke om kandidatene har fanget om de empiriske observasjonene som bl.a. gjengis i kapittel 4 og 5 i Phillips. Stikkord i så måte er: frie kapitalbevegelser, flytende valutakurser, handelskrig, og tiltagende geopolitiske motsetninger mellom verdens to største økonomier. Det holder fint å nevne et par av disse.

Spørsmål D

Hva menes med transaksjonskostnader? Hvilke faktorer bidrar til økte transaksjonskostnader?

Basert på Menard og Shirleys kapittel 3 er følgende definisjon angitt på forelesningen: Definisjon: Kostnadene ved å gjennomføre en økonomisk transaksjon, «kostnadene ved å bruke markedet / prismekanismen" (Coase 1937). I dette ligger bl.a. kostnader for søking, behandling og lagring av informasjon knyttet til transaksjonen, kostnader ved å forhandle kontrakter, kostnader for sertifisering og beskyttelse av eiendomsrett.

Det er tre faktorer som bidrar til å øke transaksjonskostnadene:

- Usikkerhet: ikke alt som berører transaksjonen er kjent, aktørene har ikke full informasjon.
- Frekvens: antall ganger samme transaksjon gjentas.
- Spesifisitet: aktørene gjør spesifikke investeringer knyttet til transaksjonen.

Vi forventer mer hierarki, jo mer spesifikke transaksjonene er, jo mer usikre konsekvensene av transaksjonen er, jo oftere transaksjonene gjentas. Noen vil kanskje også trekke inn atferdsforutsetningene i institusjonell økonomi: aktørene har begrenset rasjonalitet og opptrer som opportunist i betydningen: 'self-interest seeking with guile' (Menard & Shirley s. 13).

Spørsmål E

Redegjør kort for hovedforskjellene mellom tvisteløsningssystemene i det globale handelsregimet og det internasjonale investeringsregimet.

I det globale handelssystemet så er tvisteløsning en del av et multilateralt institusjonelt rammeverk (GATT/WTO), tvisteløsning skjer i en domstol med sittende dommere og ankemulighet, domstolen kan idømme stater å endre handelshemmende politikk, og det er kun stater som kan føre saker (mot andre stater) i WTO-domstolen.

I det internasjonale investeringsregimet så er tvisteløsning ikke nedfelt i et multilateral rammeverk, men isteden et mylder av bilaterale investeringsavtaler og plurilaterale institusjonelle ordninger, tvisteløsning skjer stort sett gjennom investeringsvoldgift med partsoppnevnte dommere, voldgiftspanelene kan kun idømme stater å betale erstatning for politikk som bryter med rettigheter nedfelt i investeringsavtaler, og investorer kan selv føre saker direkte mot stater (de trenger ikke diplomatisk støtte fra sitt hjemland).